

Welke plaats voor linguïstische en culturele authenticiteit en diversiteit in het NVT-/NT2-onderwijs?

Een onderzoek naar leerboeken

Prof. Laurent Rasier – ULiège

Laurent.Rasier@uliege.be

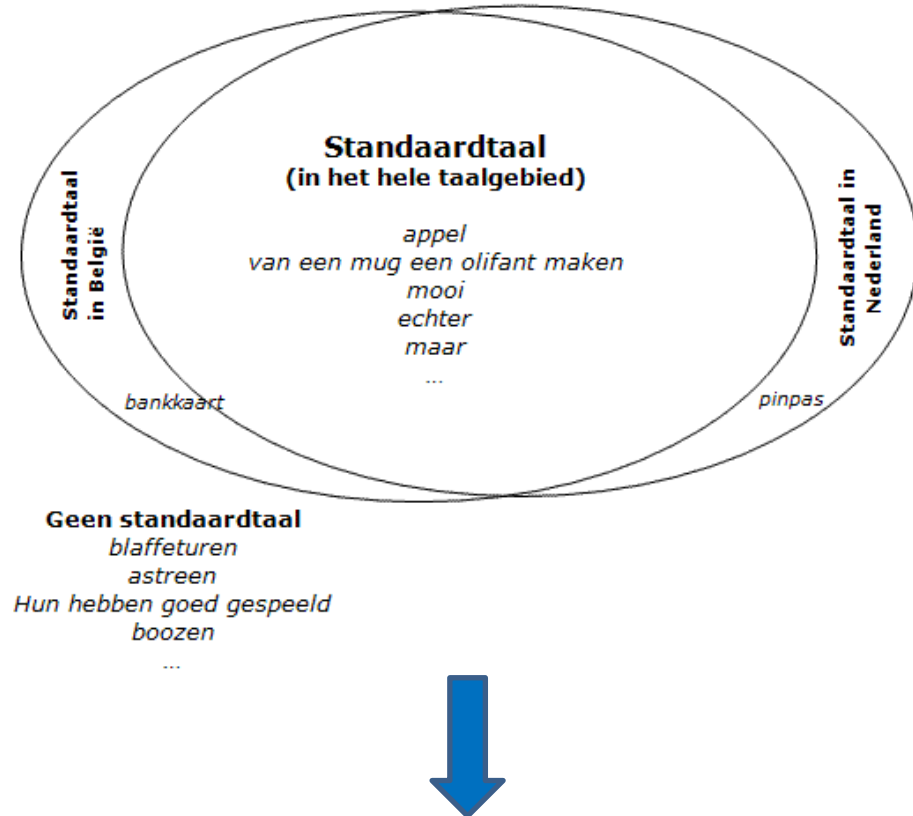
Inleiding

- Het Nederlandse taallandschap: één en toch apart
- Onderwijs Nederlands in Franstalig België: enkele gegevens
 - Positie, leerdoelen, leermethoden
- Welk Nederlands in leerboeken voor Franstalige NVT-leerders?
 - Welke taal(variëteit)(en) in leerboeken?
 - Welk beeld van de Nederlandstalige wereld in leerboeken?
- Besluit: naar een inclusieve(re) benadering

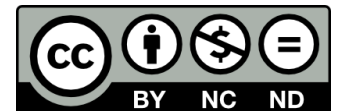

Het Nederlandse taallandschap

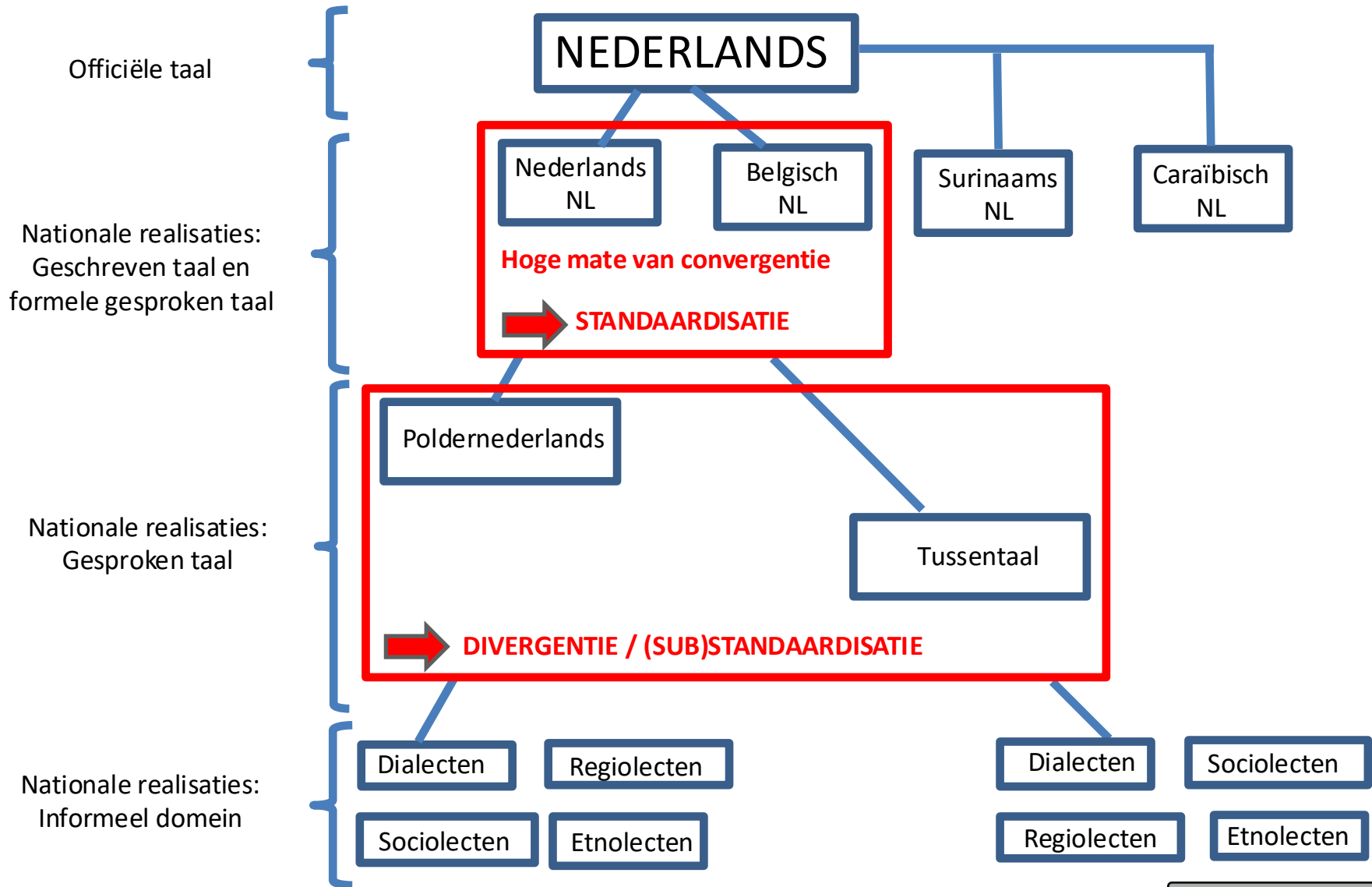
- Complex beeld:
 - **Pluricentrisme** (Clyne 2004: 296)
 - « [...] languages with several interacting centres, each providing a national variety with at least some of its own (codified) norms »
 - Autonome ontwikkelingen
 - **Diasysteem** (Weinreich 1954)
 - Geografische variatie, bv. dialect
 - Sociale variatie, bv. sociolect, etnolect
 - Stylistische variatie, bv. in-/formeel

Nederlandse standaardtaal als **pluricentrische** taal

Het Nederlandse taallandschap

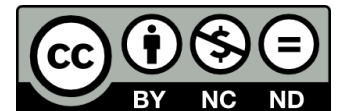

Onderwijs Nederlands in FWB

- Geleidelijke daling van het aantal MO leerlingen die Nederlands als eerste vreemde taal studeren (Rasier 2015, Hiligsmann 2009, 2024)

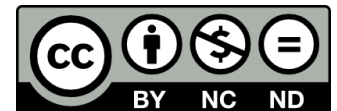
	Total	NL	AN	ALL	Pas de LM1
2012-2013	47.732	19.541 (40,9%)	26.726 (56%)	928 (1,9%)	537 (1,1%)
2006-2007	39.977	19.356 (48,4%)	19.642 (49,1%)	960 (2,4%)	19 (0,1%)
2001-2002	48437	29.761 (61,4%)	17.888 (36,9%)	788 (1,7%)	0 (0%)

- FAPEO (2023): 53% Engels, 47% Nederlands als eerste vreemde taal
- Hiligsmann (2024: 66): iets meer dan 60% Engels als eerste vreemde taal
- Negatieve attitude t.o.v. de taal, weinig motivatie
- Teleurstellende resultaten (zie echter *Eurobaromètre 2023*)

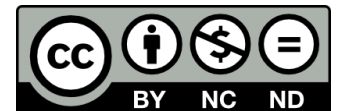
Onderwijs Nederlands in FWB

- Enkele positieve signalen
 - Nederlands is en blijft een veelgevraagde taal in de bedrijfswereld
 - Nederlands is succesvol in het immersie-onderwijs (CLIL)
 - Positief effect op de taalbeheersing (vooral receptief), de motivatie en de attitude t.o.v. de taal en cultuur (Hiligsmann e.a. 2017, Rasier 2015)
 - Eerdere start van het leren van vreemde talen in het lager onderwijs sinds september 2023 (vijfde > derde jaar)
 - Politieke beslissing om een nationale taal als eerste vreemde taal verplicht te stellen vanaf september 2027

Onderwijs Nederlands: leerdoelen

- Nieuwe schoolprogramma's en leerdoelen, met nadruk op
 - Verwerving van communicatieve competenties
 - Verstaanbaarheid en begrijpelijkheid (tgv. formele correctheid)
 - Authenticiteit
- Dubbele paradox
 - Exclusieve aandacht voor de standaardtaal (receptief én productief)
 - « Il convient d'enseigner une **langue standard** qui permettra à l'élève d'accéder sans trop de difficulté aux différentes variétés qu'il pourrait être amené à rencontrer » (FWB 503/2020/240: 59)
 - Weinig of geen aandacht voor substandaardvariëteiten
 - Alleen aandacht voor stylistische variatie (= keus van het juiste register, beleefdheid), niet voor andere vormen van taalvariatie
 - Ambitieuze culturele doelen maar (zeer) beperkte utilitaristische leercontexten
 - « [...] les savoirs culturels sont peu utiles [...] s'ils ne fournissent pas à l'élève des outils lui permettant de comprendre son homologue dans ses dimensions linguistiques et culturelles et donc s'ils ne débouchent pas sur des savoir-faire: identifier les comportements liés aux cultures différentes, ainsi que des points de repère utiles pour séjourner et communiquer dans une société donnée; reconnaître et comprendre les différences de culture, les autres points de vue et systèmes de valeur; percevoir les stéréotypes liés à sa propre culture et à la culture de l'autre » (FWB 503/2020/240: 130)

Onderwijs Nederlands: taal

- Standaardtaal als (exclusieve) (voorkeurs)variëteit in de leerboeken
 - Productie: kenmerken van het natiolect waarmee het doelpubliek het meest in contact zal komen
 - Weinig aandacht voor de variatiestructuur binnen de standaardtaal, uitz: stylistische variatie (registers, geschreven tgv. gesproken taal)
 - Receptie: soms plaats voor varianten *binnen* de standaardtaal

Onderwijs Nederlands: taal

- Onderrepresentatie van informele taalvarianten
 - Tussentaal: grotendeels buiten beeld in *algemeen* lesmateriaal, behalve enkele gangbare fonologische kenmerken in audiofragmenten
 - Twee recente uitzonderingen mbt het informele Belgisch Nederlands (Begine 2021, 2023)
 - Poldernederlands: aanwezig in luisteroefeningen in uitspraakcursussen (>< algemeen lesmateriaal) (zie *Dutch++*, <https://dutchplusplus.ned.univie.ac.at>)

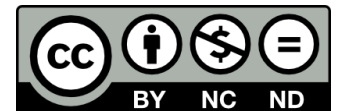
Onderwijs Nederlands: taal

- Geen informatie over varianten *buiten* de standaardtaal, zoals ethnolecten (bv. Murks), sociolecten (bv. jongerentaal, straattaal)
- Representatie van de linguïstische diversiteit binnen het NL blijkt weinig authentiek (>< leerdoelen schoolprogramma's)
- Weinig persoonlijke inbreng van de leerkrachten die zich vaak **conservatief** / terughoudend profileren t.o.v. taalvariatie:
 - Kleiner functioneel bereik van sommige variëteiten (die bovendien soms nog niet uitgekristalliseerd zijn)
 - Gevoel van onzekerheid tegenover taalvariatie
 - Invloed van de eigen ervaring als leerders (« teach as taught »)

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Lesmateriaal:
 - Sterke oriëntatie op de standaardtaal, relatief weinig ruimte voor de varianten van het Nederlands naast de standaardtaal
- Profiel van de sprekers: hoe representatief?
 - België en Nederland als **multiculturele** gebieden
 - België: 34,4% (StatBel 2023)
 - Nederland: 25,23% (CBS 2023)
 - Mogelijke ideologische bias in leerboeken:
 - «[textbooks] reflect a worldview or cultural system, a social construction that may be imposed on teachers and students and that indirectly constructs their view of a culture » (Cortazzi & Jin, 1999: 200; zie ook Koster, 2019)

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Welke features worden wel of niet opgenomen in leerboeken? (Yalcin 2024, Yalcin & Rasier in voorbereiding)
 - Harwood (2014: 2):
 - Nationaliteit, huidskleur, gender, seksuele oriëntatie, meertaligheid, taalvariatie, handicap, socio-economische status (Alter, König & Merse, 2021)
 - Situatie (Ilett, 2009): gemarkeerde vs. ongemarkeerde context (Markus & Moya, 2010).

Nederlands in FWB	Nederlands buiten FWB
<p>5 gebruikelijke leerboeken in het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal in FWB</p> <ul style="list-style-type: none">▪ <i>Kompas 2</i> (2008)▪ <i>Tandem: De Nieuwe Tandem 3</i> (2011)▪ <i>Op maat LM2</i> (2014)▪ <i>Tandem Brio 3</i> (2018)▪ <i>Tornado 6</i> (2021) <p>Doelpubliek: teenagers</p> <p>Andere taal naast het Nederlands: Frans</p>	<p>5 gebruikelijke leerboeken in het onderwijs van het Nederlands als tweede taal (Degraeve, 2019)</p> <ul style="list-style-type: none">▪ <i>Routledge intensive Dutch</i> (2006)▪ <i>Taal vitaal 2</i> (2016)▪ <i>Contact 3</i> (2018)▪ <i>Nederlands in gang</i> (2018)▪ <i>Vanzelfsprekend</i> (2020) <p>Doelpubliek: (jonge) volwassenen</p> <p>Andere taal naast het Nederlands: Engels</p>

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Geografische diversiteit in de leerboeken in FWB
 - Vooral Vlaamse steden (15 tgv. 12 Nederlandse steden)
 - Meer referenties aan niet-Europese landen en steden dan in het NT2-materiaal (11,36% en 1,72%)
 - Context: vakantie, toerisme, bezienswaardigheden

Leerboeken FWB	Europese landen		Niet-Europese landen		Steden in België en Nederland		Andere Europese steden		Niet-Europese steden	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>Kompas 2</i> (2008)	7	2,19	3	0,94	16	5	4	1,25	-	-
<i>Tandem 3</i> (2011)	25	7,81	3	0,94	32	10	1	0,31	-	-
<i>Op maat LM2</i> (2014)	26	8,13	20	6,25	20	6,25	5	1,56	4	1,24
<i>Tandem brio 3</i> (2018)	15	4,69	2	0,63	15	4,69	3	0,95	-	-
<i>Tornado 6</i> (2021)	27	8,43	29	9,05	50	15,62	6	1,87	7	2,20
Totaal	100	31,25	57	17,81	133	41,56	19	5,94	11	3,44

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Etniciteit en gender
 - Vooral witte mannen en vrouwen (buiten FWB: 51,3% mannen, 44,21% vrouwen) (zie ook Koster 2019, Koster e.a. 2023: witte bias)
 - Onderrepresentatie van mensen van kleur in vergelijking met demografische data
 - Vergelijkbare tendens in leerboeken buiten FWB (2,59% mannen en 1,9% vrouwen)

Leerboeken FWB	Witte mannen		Witte vrouwen		Mannen van kleur		Vrouwen van kleur	
	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>Kompas 2</i> (2008)	242	13,44	174	9,66	19	1,06	18	1
<i>Tandem 3</i> (2011)	154	8,55	220	12,22	4	0,22	4	0,22
<i>Op maat LM2</i> (2014)	66	3,66	58	3,22	12	0,67	16	0,88
<i>Tandem brio 3</i> (2018)	187	10,38	236	13,10	18	1	22	1,23
<i>Tornado 6</i> (2021)	126	7	160	8,88	33	1,83	32	1,78
Totaal	775	43,03	848	47,08	86	4,78	92	5,11

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Representaties

Nederlands in FWB

Tornado 6, 2021: 50

Nederlands buiten FWB

Routledge, 2006: 238

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Status

Nederlands in FWB

Tandem: De Nieuwe Tandem 3, 2011: 73

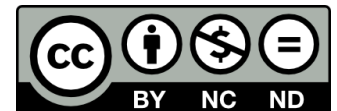
Nederlands buiten FWB

- **Ondergeschikte posities**, bv. ober (*Vanzelfsprekend*, 2018), verkoper/-ster (*Taal vitaal 2*, 2016), portier (*Nederlands in gang*, 2019) (Koster e.a. 2023)
 - Beperkte spreektijd
- **Criminelen**, bv. dief (*Vanzelfsprekend*, 2018: 249)

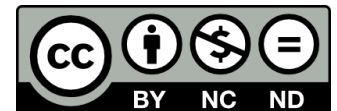
Besluit

- Taalsituatie in het Nederlandstalige taalgebied
 - Complex:
 - cohabitatie van een standaardtaal en variëteiten met een verschillende status
 - Variatiepatronen binnen de verschillende *Nederlandsen*
 - Dynamisch:
 - Evolutief karakter van de verhoudingen tussen de variëteiten
- Hoe om te gaan met diversiteit?
 - Paradoxaal positie van de leerprogramma's
 - Klemtoon op communicatie, verstaanbaarheid en authenticiteit
 - Exclusieve plaats voor de standaardtaal, nauwelijks aandacht voor variatie
 - Gevolgen:
 - Leerkrachten: spanningsveld tussen prescriptie en descriptie
 - Leerlingen: mogelijke bron van demotivatie

Besluit

- Pleidooi voor een **inclusieve(re) benadering**
- Uitgangspunt: de volledige rijkdom van het Nederlands
 - Taal:
 - Standaardtaal als variant met de grootste waardering én grootste communicatieve bereik
 - Variatie *binnen* de standaardtaal wanneer die communicatief en/of maatschappelijk relevant is
 - Taalvarianten *naast* de standaardtaal, incl. nieuwe communicatievormen zoals bv. jongerentaal, chattaal, sociale media, inclusief taalgebruik
 - Maatschappij / cultuur:
 - Grotere plaats voor cultuur en maatschappij (>< beperkte contexten)
 - Realistisch(er) beeld, m.n. profiel van de sprekers (>< clichés)
 - Evenwichtiger verdeling van de rollen (vgl. Nusbaumer 2021 voor het Engels)

Bedankt voor uw aandacht!

Prof.dr. Laurent Rasier
Université de Liège
Laurent.Rasier@uliege.be

